

De Risicomaatschappij, van Bhopal tot British Petroleum

Een kritisch debat over technologische ontwikkelingen krijgt veel te weinig kans. De gewone burger ondergaat, en als hij zich laat horen vormt hij een bedreiging voor vooruitgang en economische groei

I Hans Bruyninckx is specialist internationaal klimaatbeleid (KU Leuven) en voorzitter van de Bond Beter Leefmilieu (BBL). Hij schrijft regelmatig bijdragen voor De Gedachte.

I Het ongeval met de Deepwater Horizon lijkt op vroegere industriële incidenten. Pijnlijk, vindt Hans Bruyninckx, dat de wereld dit soort schokken nodig heeft om stappen vooruit te zetten in milieubeleid.

Klimatoloog Hans Bruyninckx vindt het spijtig dat er eerst een ramp moet plaatsvinden vooraleer de overheid paal en perk wil stellen aan gevaarlijke industriële activiteiten

Ongevallen zoals dat met het booreiland van BP aan de Amerikaanse zuidkust zijn onvermijdelijk in een samenleving die steeds meer gebruikmaakt van complexe technologie. Dat is althans de stelling van de Duitse socioloog Ulrich Beck in zijn beroemde boek *The Risk Society*. Hij stelt vast dat we steeds meer afhankelijk zijn van een combinatie van complexe technologieën die, wanneer het fout loopt, leiden tot grote risico's voor de samenleving. In essentie stelt Beck dat we twee dingen moeten doen om met deze risico's om te gaan. Ten eerste een soort voorzorgsprincipe toepassen, waardoor alvast geen onnodige risico's genomen worden, en ten tweede beslissingen over risico's op een veel meer democratische manier nemen, en niet enkel overlaten aan technocraten. Je zou dus kunnen stellen dat we ongevallen met booreilanden maar moeten aanvaarden als een deel van ons modern hoogtechnologisch energiesysteem. Maar zo eenvoudig liggen de zaken helaas niet. Immers, dit ongeval legt pijnlijk duidelijk een aantal wetmatigheden bloot die steeds terugkeren bij grote industriële incidenten, of het nu gaat om grote olielekken (Exxon Valdez), chemische ongevallen (Seveso; Bhopal), nucleaire incidenten (Tsjernobyl), of andere voorvallen op industriële schaal.

Ten eerste onderschatten grote bedrijven bij wie de incidenten zich voordoen de risico's zeer bewust keer op keer. Uiteraard zijn er stapels verplichte studies en vergunningen nodig voor dit soort industriële activiteiten. Die zijn altijd een schatting van de kans op en de mogelijke gevolgen van ongevallen. Wanneer je daarbij steeds de laagste risicoassumptie aanneemt, krijg je wel een erg vertekend beeld van wat er zich kan voordoen. Ook BP bezondigde zich hieraan, zo blijkt nu. De officieel meegedeelde risico's bleken voor een deel op wel erg optimistische berekeningen gebaseerd. Komt natuurlijk goed uit wanneer je zo snel en ongestoord mogelijk naar het zwarte goud wil boren.

Ten tweede volgen vele bedrijven niet de benadering van de best beschikbare technologie, maar wel die van de minimale wettelijke verplichtingen. BP zou in de Noorse wateren meer veiligheidstechnologie gebruikt hebben dan voor de kust van Louisiana - dat moest ook niet volgens de vaak lakse milieuwetgeving voor dit soort activiteiten in de VS, niet toevallig een land waar congresleden hun campagne vaak zeer gul gesponsord zien door de energiesector. Politieke afwegingen en ge- of misbruik maken van zwakke wetgeving behoren tot de normale praktijken. Bovendien blijken zelfs de eigen interne veiligheidsmaatregelen vaak met de voeten getreden. Uitgelekte interne communicatie wijst alvast op kritische stemmen binnen het bedrijf die helaas niet gehoord werden.

Ten derde is de communicatie stevast gericht op het minimaliseren van de eigen verantwoordelijkheid, het futiliseren van de aangerichte schade en het wegdrukken van de meer kritische stemmen. Zo schoof Tony Hayward, de CEO van BP, onmiddellijk de verantwoordelijkheid in de schoenen van een bedrijf waarmee hij samenwerkte, vond hij dat de ecologische schade best meeviel en weigert hij ieder debat met onafhankelijke wetenschappers en kritische stemmen. Exxon en Union Carbide deden overigens precies hetzelfde over de ramp met de Valdez of in Bhopal.

Ten vierde stellen we iedere keer vast dat de overheid na een groot industrieel ongeval nieuwe wetgeving belooft en strengere eisen wil stellen; een reactief beleid dus. Veel publiek debat is er overigens aan dit soort wetgeving nooit voorafgegaan. Het is dan ook materie voor experts die de gewone burger ruim te boven gaat, zo klinkt het. De experts zijn helaas vaak gekoppeld aan de te reguleren industrie.

Ten slotte is het opvallend hoe men omgaat met de schade. Hier spelen twee wetmatigheden: tracht maximaal de gemeenschap te laten opdraaien voor de kosten en put alle juridische middelen uit om de schadevergoeding zo laag mogelijk te houden en het proces van terugbetaling eindeloos lang te rekken. Topadvocaten wrijven zich nu reeds in de handen omdat ze weten dat ze voor vele jaren vertrokken zijn aan daglonen waar de vissers van de Golf maandelijks slechts van kunnen dromen. De procedures over Bhopal (Union Carbide, 1984) en de Exxon Valdez (Exxon, 1989) zijn nog steeds niet juridisch afgesloten. Obama begrijpt dat en zoekt nu een oplossing via een fonds waarin BP een fors bedrag moet storten. Maar denken dat dat een lange tijd van juridische strijd zal vermijden is eerder naïef.

Expertendemocratie

Bovendien slagen we er op geen enkele manier in om een echt maatschappelijk debat te voeren over de risico's van technologie. Wat Beck met een sociologische term "reflexieve modernisering" noemde, namelijk het bewust voeren van een kritisch debat over technologische ontwikkelingen, krijgt veel te weinig kans in onze expertendemocratie. De gewone burger ondergaat, en als hij zich bij monde van kritische middenveldorganisaties laat horen vormt hij een bedreiging voor vooruitgang en economische groei. Met deze bijdrage zweer ik geen technologische vooruitgang af. Ik wens wel een lans te breken voor een meer proactief beleid, een veel meer democratische manier om de maatschappelijke regels te bepalen waarbinnen we risico's aanvaardbaar achten, en bovendien veel strenger op te treden wanneer blijkt dat de bestaande regels met voeten getreden worden.

'Beyond Petroleum', zo etaleerde BP zich de laatste jaren meer en meer, om het imago van een vooruitdenkend energiebedrijf kracht bij te zetten. Door de ramp lijkt het in ieder geval zijn steentje bij te dragen tot een versnelling van deze commerciële profetie. De appetijt van Obama om volop de kaart te trekken van de olieontginning in 'moeilijkere gebieden', namelijk op grote diepte en in de Arctische gebieden, is alvast een stuk geminderd. Misschien toch eens werk maken van een Amerikaans klimaatplan dat ook aan hernieuwbare energie een serieuze plaats geeft? Obama heeft alvast een verregaand initiatief in die richting aangekondigd. Een spijtige illustratie dat (milieu)beleid vaak dit soort schokken nodig heeft om echte stappen vooruit te zetten.